

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

DAŇOVÁ SOUSTAVA V ČR
(Teze)

Jana Rampulová

2003

Vznik státu je okamžikem, se kterým se spojuje i systém odvádění peněz ve formě daní. Daně byly a jsou důležitým zdrojem pro hrazení potřeb státu. Během vývoje státu došlo i ve vývoji daní k různým obměnám – naturální podoba dávek uplatňovaná v počátcích byla nahrazena peněžitou formou, která se užívá dodnes. Prostřednictvím daní dochází k přerozdělování finančních prostředků v rámci státu i jednotlivých odvětví.

Daňová soustava představuje významný prvek každé ekonomiky. Ucelená, evropským standardům odpovídající daňová soustava je nezbytnou podmínkou přeměny ekonomiky vznikající České republiky v moderně fungujícím tržním hospodářství.

Bouřlivý vývoj naší společnosti po listopadové revoluci v roce 1989 je úzce spojen se změnami v ekonomice. Souběžně s rozvojem podnikatelských aktivit soukromého sektoru došlo k nárůstu zahraničně obchodní činnosti, která přestala být oblastí, v níž podnikají pouze velké a známé firmy. Mezinárodnímu obchodu se začali ve větším rozsahu věnovat i drobní a střední soukromí podnikatelé. Z těchto důvodů byl přechod ekonomiky České republiky na novou daňovou soustavu nezbytným krokem, který byl vynucen skutečností, že dřívější daňová soustava, odpovídající potřebám plánovitého řízení hospodářství, nebyla schopna vytvořit vhodné podmínky pro tržní hospodářství. Určité důležité daně scházely a jiné neodpovídaly evropským standardům.

Proto došlo v roce 1993 k dosud největší daňové reformě v České republice a byla přijata nová daňová soustava. Všem fyzickým i právnickým osobám vytváří stejné podmínky pro hospodaření. Jedná se o nejhlubší zásah do rozdělovacích a přerozdělovacích procesů a do důchodové situace fyzických i právnických osob. Soustava se výrazně liší od starého systému zdaňování. V nové daňové soustavě se změnil rovněž poměr mezi přímými a nepřímými daněmi. Předpokládalo se výrazné zvýšení podílu daně z přidané hodnoty a daně spotřební na celkových příjmech státu, protože daň z přidané hodnoty platí všechny podnikatelské subjekty, které vyrábějí nebo prodávají výrobky nebo poskytují služby. Úkolem spotřební daně je zvyšovat ceny výrobků, u nichž je zájem snižovat spotřebu. Nepřímé daně jsou nástrojem státu k ovlivňování spotřeby, kdežto daně z příjmů fyzických a právnických osob slouží k ovlivňování rozdělování důchodů.

Páteří nové daňové soustavy, která platí dosud, se stala daň z přidané hodnoty jako všeobecná spotřební daň, speciální spotřební daně, daň z příjmů právnických osob a daň z příjmů fyzických osob. Doplnující prvky soustavy tvoří silniční daň, majetkové daně a zvláštní poplatky, zejména správní, soudní a místní.

Stanovení platebních povinností v podobě daní a poplatků je podle Listiny základních práv a svobod, která tvoří součást ústavního pořádku naší země, možné pouze na základě zákona. Tím je zajištěno do určité míry to, aby rozdělení daňového zatížení bylo co možná rovnoměrné, tj. aby každý občan či právnická osoba odváděl státu spravedlivý podíl. Jde o kombinaci tzv. horizontální spravedlnosti (princip – ze stejného příjmu stejná daň) a vertikální spravedlnosti (princip - kdo má více, platí více). Při zavádění daní je proto nutné sledovat nejen konečný dopad daní na toho, kdo daň platí, ale i to, aby se minimalizovaly zásahy do ekonomických rozhodnutí na trhu.

Daně je nutné nejen uložit, ale umět je také vybrat, např. i vynutit splnění stanovené povinnosti. Je proto nutné vybudovat systém levné a jednotné správy daní. Měl by to být systém, který bude pro daňového poplatníka srozumitelný a z hlediska nákladů co nejlevnější.

Daňová soustava je budována s ohledem na dlouhodobý cíl vstupu do Evropské unie. To se projevilo, jak na volbě daní, tak i při stanovení sazeb a jiných náležitostí nových daní.

Stávající daňová soustava v ČR je platná od roku 1993. Daňové zákony obdobně jako v zahraničí byly často novelizovány. Stejně jako v zahraničí se tak jednotlivé daně postupně stávají méně přehlednými a výrazné zjednodušení je výzvou nejen pro ČR. Problémem je, že ne všechny změny respektovaly rozdílnou elasticitu jednotlivých daní a že přednost byla dána okamžitému krátkodobému hledisku. Rozložení daňového břemene se liší oproti zahraničí především tím, že zahrnuje relativně vysoký podíl sociálního a zdravotního pojištění v celkové struktuře.

Do blízké budoucnosti se plánují změny v daňovém systému, který by napomohly akceleraci růstu a ozdravení veřejných financí. Zároveň je nutné, aby byla daňová politika prováděna souběžně s opatřeními na výdajové straně veřejných rozpočtů. Přitom hospodárnost, šetrnost a obezřetnost jsou zásadou, jež má být důsledně uplatňována u všech státních výdajů včetně výdajů na celní a daňovou administrativu. Hlavním cílem je pro

daňovou politiku stabilizace daňové kvóty, která představuje podíl vlastních daní na hrubém domácím produktu, na úrovni, které bylo dosahováno v roce 2000.

Dalším problémem, se kterým je spojena daňová soustava, je velké znepráhlednění a složitost pro daňového poplatníka. Proto by bylo vhodné tento systém nějak zjednodušit. Jednou z možností by bylo zjednodušení formulářů daňových přiznání. Předpokládá se, že by mělo dojít k úpravě odčitatelných položek u daní z příjmů s cílem snížit jejich počet.

Největším a současně pro naši republiku nejdůležitějším cílem je předělávání daní na standardy, které jsou platné v Evropské unii. Česká republika očekává přijetí do unie v roce 2004. Do tohoto data budou přijímány legislativní opatření harmonizující náš daňový systém s podmínkami EU. Konkrétní kroky i zaměření daňové politiky budou po přijetí ČR za členu ovlivňovat daňovou politikou EU s tou výhodou, že oproti dosavadnímu stavu bude moci ČR vývoj ovlivňovat. Česká republika vstoupí do prostředí již probíhajících jednání a pozici bude proto do značné míry záviset na schopnosti orientovat se a včas zaujmout ke všem relevantním otázkám stanovisko. V rámci přípravy na členství jsou proto analyzovány a vyhodnocovány veškeré průběžně vznikající návrhy nových předpisů EU.